

РІШЕННЯ ПРЯМИХ ЗАДАЧ ГРАВІМАГНІТОРОЗВІДКИ ДЛЯ СКЛАДНИХ МОДЕЛЕЙ СЕРЕДОВИЩА ЗА ДОПОМОГОЮ ШВИДКОЇ ЗГОРТКИ

Представлено швидкий спосіб рішення 2D/3D прямих задач гравіроздавкн і магніторозздавкн для складних геологічних моделей. Апроксимаційною конструкцією моделей є щільна упаковка дуже великої кількості малих однорідних паралелепіпедів (може бути 10⁸ і більше). Спосіб апроксимації відповідає постановці лінійних задач. Розроблений алгоритм може використовуватись для швидкого обчислення потенціалу або будь-якої його похідної.

Ключові слова: пряма задача 2D/3D гравімагніторозздавкн; апроксимаційна конструкція геологічних середовищ; швидке перетворення Фур'є.

Прямі задачі гравіроздавкн і магніторозздавкн застосовувались і будуть застосовуватись як у моделюванні будови геологічних середовищ, так і при обґрунтуванні та дослідженні інтерпретаційних можливостей цих геофізичних методів. Про прямі задачі як важливі інструменти інтерпретації потенціальних полів сказано в роботах Г.Я.Голіздри, С.С.Красовського, В.І.Старостенко. Але створення швидких і достатньо точних алгоритмів прямої задачі гравімагніторозздавкн, які відповідали б *принципу максимальної простоти та універсальності* [Страхов, 1982, 1983], актуально і сьогодні. Зокрема, основною причиною необхідності розробки принципово нових методів рішення обернених задач без рішення прямих задач В.М.Страхов [2005] вважав відсутність ефективних способів їх рішення для моделей геологічного середовища з оптимальною апроксимацією – *кінцево-елементним описом середовища* (великою кількістю, понад 10⁵, малих однорідних кубиків).

У доповіді представлено швидкий спосіб рішення прямої задачі гравіроздавкн і магніторозздавкн для складних геологічних моделей, в якості апроксимаційної конструкції яких є щільна упаковка дуже великої кількості малих однорідних паралелепіпедів (звісно складніших за кубики і яких може бути понад 10⁸ навіть для розрахунків на комп'ютерах середньої потужності за реальний інтервал часу – перші хвилини). Спосіб апроксимації відповідає постановці лінійних задач. Подібний алгоритм типу лінійної згортки, який дозволяє розраховувати трансцендентні функції для кожного елементарного тіла *лише один раз*, запропонований в роботі [Варфоломеев, 1984]. Для суттєвого підвищення швидкості рішення прямої задачі гравіроздавкн автор трансформував лінійну згортку у колову [Анікеев, 1991]. Явища, спричинені цією трансформацією і застосуванням швидкого перетворення Фур'є (ШПФ), тобто швидкою згорткою, враховані структурними перебудовами підінтегральних функцій. Алгоритм швидкої згортки можна використати для визначення будь-яких похідних потенціалу.

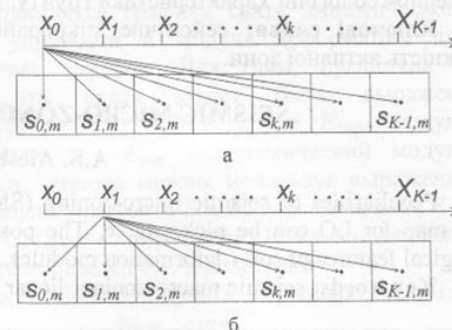
Апроксимаційна конструкція. Двовимірною областю *V* розподілу джерел є прямокутною,

тривимірною – паралелепіпедом; вісь *z* спрямована вниз; область *V* упакована прямокутними призмами з площею перетину *s* = Δ*x* · Δ*z* для 2D задач, або паралелепіпедом з об'ємом *v* = Δ*x* · Δ*y* · Δ*z* для 3D задач; координати геометричних центрів елементарних тіл (*x_k*, *y_ℓ*, *z_m*) визначаються мережею точок: *x_k* = (k-1) · Δ*x*, *y_ℓ* = (ℓ-1) · Δ*y*, *z_m* = *Z₀* + (m-1) · Δ*z* + Δ*z*/2, де *k* = 1, 2, ... *K*; ℓ = 1, 2, ... *L*; *m* = 1, 2, ... *M*; *Z₀* – початок області *V* по осі *z*; модельне поле *U* розраховується в точках, розташованих над геометричними центрами однорідних елементарних тіл, на площині *z* = 0.

Алгоритм. Для спрощення розглянемо двовимірну задачу гравіроздавкн. Поле в точці *x₀* для моделі, складеної з щільного ряду *K* елементарних тіл *S_{k,m}* на рівні *z_m* = const (рис. 1а):

$$U_m(x_0) = \sum_{k=0}^{K-1} \sigma_{k,m} \int_{x_k - \frac{\Delta x}{2}}^{x_k + \frac{\Delta x}{2}} \int_{z_m - \frac{\Delta z}{2}}^{z_m + \frac{\Delta z}{2}} \frac{2 \cdot f \cdot \zeta}{(\xi - x_0)^2 + \zeta^2} \partial \xi \cdot \partial \zeta \approx \sum_{k=0}^{K-1} \sigma_{k,m} \cdot S_{k,m}, \quad (1)$$

де *S_{k,m}* – поле в точці *x₀* від одиничного джерела елементарної форми *S_{k,m}* і по суті є коефіцієнтами прямої задачі (зображено стрілками); σ_{*k,m*} – інтенсивність джерела; *f* – гравітаційна стала.

Рис. 1. Апроксимаційна конструкція моделі

Для точки x_1 , коли всі тіла $S_{k,m}$ одної форми і сталих розмірів та модель доповнена справа нульовим джерелом $\sigma_{K,m}$:

$$U_m(x_1) = \sum_{k=0}^K \sigma_{k,m} \cdot S_{k-1,m} \quad (2)$$

$S_{-1,m} = S_{1,m}$ (симетрія коефіцієнтів, рис. 1б). Для останньої точки x_{K-1} :

$$U_m(x_{K-1}) = \sum_{k=0}^{2K-1} \sigma_{k,m} \cdot S_{k-K+1,m}; \sigma_{k \geq K,m} = 0. \quad (3)$$

Тепер доповнимо модель нульовими джерелами зліва (заштрихована область, рис. 2) зі збереженням симетрії S . Модель, перебудована на усі рівні z_m області V^* , показано (крім зони нульових джерел справа) на рис. 3. Зазначені процедури перетворюють (1+3) на операцію згортки двох функцій (конструювання згортки подібно описана у монографіях [Козлов, 1973, Рабинер, 1978]):

$$U_m^*(k) = \sum_{k_0=0}^{2 \cdot K-1} G_{k_0,m} \cdot S_{k_0-k,m} = G_{k,m} * S_{k,m} \quad (4)$$

де для розподілу джерел σ , доповненого нульовими значеннями, введено позначення G .

Для всього розрізу згортка (4) має вигляд:

$$U^*(k) = \sum_{m=1}^M G_{k,m} * S_{k,m} \quad (5)$$

У двовимірному випадку перебудови збільшують область V^* у два рази, у тривимірному – у чотири рази (рис. 4).

Згідно з однією з основних теорем про спектри інтеграл згортки

$$U(x) = \int_{-\infty}^{+\infty} S(x-\xi) \cdot G(\xi) d\xi \quad (6)$$

у спектральній області є добутком їх спектрів:

$$\hat{U}(\omega) = \hat{S}(\omega) \cdot \hat{G}(\omega) \quad (7)$$

У теорії дискретних лінійних систем з теоремою про згортку і властивостей ДПФ випливає, що добуток ДПФ двох кінцевих послідовностей і наступне обернене ДПФ надає той же результат, що і колова згортка *періодичних послідовностей, утворених із заданих кінцевих послідовностей* [Рабинер, 1978]. Згортка періодичних послідовностей періодична і має той же період, що і самі послідовності. Лінійна згортка (4) двох кінцевих послідовностей G (функції розподілу джерел) і S (функції елементарних форм), кожна з яких має довжину $2 \cdot K-1$, є кінцевою й має довжину $2 \cdot (2 \cdot K-1)-1$. Оскільки основний період колової згортки повинен бути тієї ж довжини, то для колової згортки необхідно, щоб послідовності G і S містили по $2 \cdot (2 \cdot K-1)-1$ значень, що досягається доповненням кожної з них відповідним числом нулів. Але задача полягає у визначенні поля лише над областю V , тому допустимо колове накладання (спотворення поля дзеркальними частотами) за її межами. Це означає, що послідовності G і S додатково нарощувати нульовими значеннями не потрібно.

Отже, лінійну згортку (5) легко трансформувати у колову згортку:

$$U^*(x_k) = \left(\sum_{m=1}^M \hat{G}_{k,m} \cdot \hat{S}_{k,m} \right)^{\vee} \quad (8)$$

де $(\cdot)^{\vee}$ - обернене ДПФ; $\hat{G}_{k,m}$ і $\hat{S}_{k,m}$ - спектри.

Періодична функція U^* тотожна полю U над заданою областю V , тобто у межах першої половини основного періоду. Вочевидь алгоритм (8) є також способом визначення потенціалу та його похідних, для чого достатньо аналітично перевизначити функцію S за *точними формулами*. Використання подвійної точності обчислень практично вирішує проблему *стійкості обчислень* ДПФ і різниці великих чисел при розрахунках S .

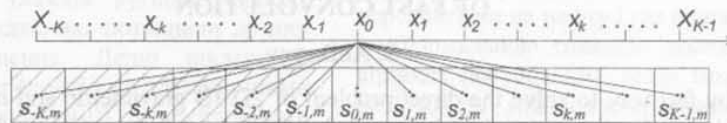

Рис. 2. Апроксимаційна конструкція моделі на рівні $z_m = const$

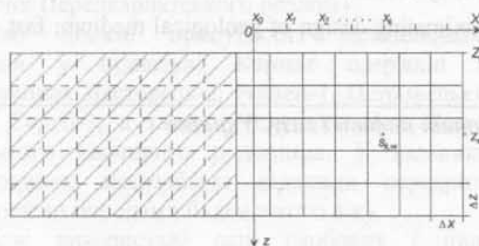

Рис. 3. Апроксимаційна конструкція двовимірної області V^*

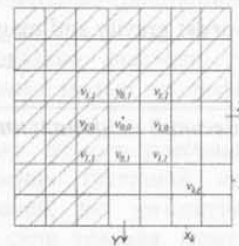

Рис. 4. Зріз апроксимаційної конструкції тривимірної області V^* по рівню $z_m = const$

Колова згортка називається швидкою згорткою коли виконується за допомогою швидкого перетворення Фур'є. Воно потребує $(2 \cdot K) \cdot \log_2(2 \cdot K)$ операцій добутку і складання [Рабинер, 1978], де $(2 \cdot K)$ – довжина області V^* . Якщо не враховувати витрати часу на розрахунок коефіцієнтів прямої задачі, то кількість операцій для розрахунку поля у K точках над областю V (при $M=1$) за способом [Варфоломеев, 1984] дорівнює приблизно $2 \cdot K^2$. Тому при кількості точок по профілю $K=1032$ алгоритм (8) швидше у 90 разів. Для тривимірної області розмірами у $1024 \cdot 1024 \cdot 1$ ефективність швидкої згортки (8) буде більша в 4500 разів!

Апроксимаційна конструкція бокових зон. В практиці гравітаційного і магнітного моделювання величезне значення має спосіб врахування впливу бокових зон. Нульові доповнення функції G можна використовувати для облямування моделі так званими *ближніми боковими зонами*, що особливо важливо для тривимірних моделей.

Література

- Аникеев С.Г. Об одном методе решения прямой задачи грави- и магнитометрии. – Львов. 1991, №28. – С. 28-33.
 Варфоломеев В.А. Об одной схеме решения прямой задачи гравиразведки // Разведка и

- разработка нефтяных и газовых месторождений. – Львов. 1984, №21. – С. 38-40.
 Козлов Е.А., Гогоненков Г.Н., Лернер Б.Л. и др. Цифровая обработка сейсмических данных. – М.: Недра, 1973, 312с.
 Рабинер Л., Гоулд Б. Теория и применение цифровой обработки сигналов. – М.: Мир, 1978, 848с.
 Страхов В.Н. Аналогия аналитических выражений элементов гравитационного и магнитного полей двумерных и трехмерных многоугольных тел и оптимальные вычислительные процессы решения прямых задач для этих тел // Теория и практика интерпретации гравитационных аномалий. – М.: Наука, -1982. -С.59-137.
 Страхов В.Н., Шулайя Т.В. Решение прямых трехмерных задач гравиметрии и магнитометрии при произвольных непрерывных законах распределения плотности и намагниченности // Изв. АН СССР. Физика Земли. – 1983. - №9. – С.57-74.
 Страхов В.Н. Решение обратных задач гравиметрии без решения прямых // Новые теоретические, алгоритмические и технологические разработки в разведочной геофизике. –Препр./ Киев: 2005. – С. 23-25.

РЕШЕНИЕ ПРЯМЫХ ЗАДАЧ ГРАВИМАГНИТОРАЗВЕДКИ ДЛЯ СЛОЖНЫХ МОДЕЛЕЙ СРЕДЫ С ПОМОЩЬЮ БЫСТРОЙ СВЕРТКИ

С.Г. Аникеев

Представлен быстрый способ решения 2D/3D прямой задачи гравиразведки и магниторазведки для сложных геологических моделей. Аппроксимационной конструкцией моделей является плотная упаковка очень большого числа небольших однородных параллелепипедов (10^8 и более). Способ аппроксимации соответствует постановке линейных задач. Разработанный алгоритм может быть использован для быстрого вычисления потенциала и его производных.

Ключевые слова: прямая задача 2D/3D гравимагниторазведки; аппроксимационная конструкция геологических сред; быстрое преобразование Фурье.

THE SOLUTION OF A GRAVITY AND MAGNET DIRECT FOR COMPLEX MEDIUM BY MEANS OF FAST CONVOLUTION

S. Anikayev

Submitted by fast way to solve the direct problem of 2D/3D gravimetric and magnetic prospecting for complex geological models. Approximating design of models is very dense packing of large numbers of small homogeneous parallelepipeds (10^8 and over). The method of approximation corresponds to the formulation of linear problems. The developed algorithm can be used to quickly calculate the potential and its derivatives.

Key words: gravity and magnet 2D/3D direct; approximating design of geological medium; fast Fourier transform.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна